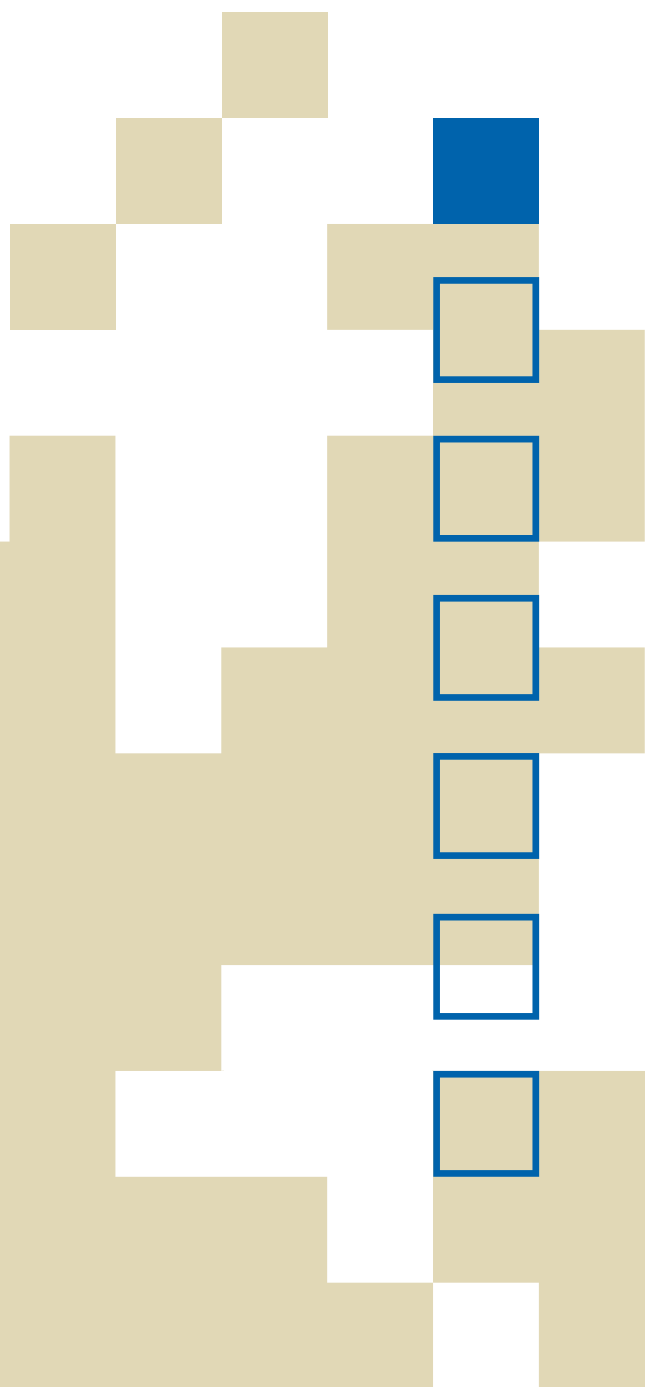

Jaarverslag Kiesraad 2013

Jaarverslag Kiesraad 2013

Uitgave en redactie

Kiesraad

Fotografie

Kiesraad en gemeente Den Haag

Contactgegevens

Secretariaat Kiesraad

Postadres

Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Bezoekadres

Herengracht 21
2511 EG Den Haag
T 070 426 62 66
F 070 426 64 89
E kiesraad@kiesraad.nl
www.kiesraad.nl

Den Haag, maart 2014

ISBN/EAN: 978-90-78056-18-8

Niets uit dit jaarverslag mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder uitdrukkelijke vermelding van de bron.

Inhoudsopgave

	Voorwoord	5
1.	Het jaar 2013 in vogelvlucht	7
2.	Organisatie	9
3.	Verkiezingen	13
4.	Adviezen	15
5.	Aanduidingen en benoemingen	19
6.	Rechtszaken	21
7.	Kennis en communicatie	25
8.	Contacten - nationaal en internationaal	29
9.	Financiën	33

Voorwoord

Als vanouds is de Kiesraad adviesorgaan van regering en parlement inzake kiesrecht en verkiezingen, en centraal stembureau voor de landelijke verkiezingen. Daarnaast heeft de Kiesraad zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot advies- en informatiecentrum op het gebied van verkiezingen. De Kiesraad geeft gemeenten, politieke partijen, media, burgers en andere instanties informatie over het verkiezingsproces, op basis van de Kieswet en het Kiesbesluit. In verkiezingstijd wordt al jaren, in samenwerking met het ministerie van BZK, een Informatiepunt Verkiezingen ingericht. Ook is het inmiddels goed gebruik om gemeenten en politieke partijen door middel van bijeenkomsten in het land te informeren over recente ontwikkelingen rond kiesrecht, verkiezingen en het gebruik van verkiezingssoftware (OSV).

Ondersteuning in de praktijk

Er blijkt, in het verlengde van de informatievoorziening, steeds nadrukkelijker behoefte te bestaan aan een instantie die organisaties die belast zijn met de organisatie van verkiezingen met raad en daad, en zo nodig ook ter plaatse, terzijde staat. Deze behoefte bestaat met name in situaties waarin onder tijdsdruk moet worden geopereerd, en de Kieswet niet helemaal of niet ondubbelzinnig uitsluitel geeft, zoals bij een hertelling van stemmen. De ervaring leert dat dit soort vragen om ondersteuning vanuit de praktijk vrij constant stijgt.

Kieswet toegelicht

De spil van de informatievoorziening van de Kiesraad is en blijft de Kieswet. De minister van BZK vroeg in 2013 aan de Kiesraad om een publieksvriendelijke versie van de Kieswet te maken. Dit verzoek sloot goed aan bij de inspanningen van de Kiesraad om kieswettelijke aangelegenheden mede via de website te verhelderen. Ter uitvoering van dit verzoek heeft de Raad daarom een nieuw onderdeel 'Kieswet toegelicht' binnen zijn website www.kiesraad.nl gerealiseerd.

Kennis van het verkiezingsproces

Bij nogal wat gemeenten blijkt de kennis van de Kieswet en van de daarin beschreven processen kwetsbaar. Soms is deze kennis geconcentreerd bij slechts één of twee ambtenaren. Valt deze expertise weg – bijvoorbeeld doordat de betrokkenen met pensioen gaan – en is daar vanuit de gemeente niet tijdig op geanticipeerd, dan hebben deze gemeenten een groot probleem wanneer zij 'ineens' verkiezingen moeten organiseren. Op dit moment zijn tal van private instanties en personen actief om training en scholing aan verkiezingsambtenaren en stembureauleden te geven. Hierop bestaat echter geen enkele vorm van kwaliteitscontrole en ook dat maakt het proces kwetsbaar. De vraag rijst of deze in de praktijk gegroeide situatie in de toekomst ongewijzigd kan blijven. Tegen het licht van de mogelijke inzet van elektronische apparatuur in het verkiezingsproces in de nabije toekomst wordt deze vraag extra relevant.

H.R.B.M. Kummeling,
Voorzitter Kiesraad

1. Het jaar 2013 in vogelvlucht

In 2013 vonden alleen herindelingsverkiezingen plaats. Het zwaartepunt van de werkzaamheden van de Kiesraad lag in 2013 daarom bij zijn tweede wettelijke taak, namelijk advies geven over wetsvoorstellen op het terrein van het kiesrecht en verkiezingen.

Adviezen

In totaal bracht de Raad in 2013 acht adviezen uit. Het ging daarbij vaak over wetsvoorstellen tot wijziging van de Kieswet. In 2013 werden ook adviezen door de Kiesraad uitgebracht over de volgende voorstellen: ontwerp Tijdelijk Experimentenbesluit, ontwerp Tijdelijke Experimentenregeling en ontwerpbesluit Raadgevend Referendum. Daarnaast heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) de Kiesraad gevraagd om een publieksvriendelijke Kieswet te maken. Naar aanleiding van dit verzoek is op de website van de Kiesraad een nieuw onderdeel 'Kieswet toegelicht' gemaakt met een bondige uitleg van alle Kieswetartikelen. De werkzaamheden voor deze 'Kieswet toegelicht' zijn in 2013 afgerond, voor zover het de gemeenteraadsverkiezingen en Europees Parlementsverkiezing betreft. De overige verkiezingen volgen in 2014.

Herziening Kieswet

Na vragen vanuit de Eerste Kamer heeft de minister van BZK de Kiesraad gevraagd een advies uit te brengen over (de vormgeving van) een totale herziening van de Kieswet. De Raad dringt al langer op een herziening aan. De Kieswet is voor het laatst fundamenteel herzien in 1989 en is sindsdien meer dan 50 keer gewijzigd. De Raad vindt het tijd voor een meer samenhangende herziening, ook om het verkiezingsproces te moderniseren. De Raad hoopt in het tweede kwartaal van 2014 een advies hierover uit te brengen.

Combinatie provinciale statenverkiezingen met waterschapsverkiezingen

In zijn advies van 15 februari 2013 over het conceptwetsvoorstel combinatie waterschapsverkiezingen met provinciale statenverkiezingen adviseerde de Kiesraad het wetsvoorstel op een aantal punten te wijzigen.¹ De regering heeft dit advies van de Kiesraad bij nota van wijziging alsnog grotendeels overgenomen.²

Centrale kandidaatstelling Tweede Kamerverkiezingen

In 2013 is het takenpakket van de Kiesraad bij wet³ uitgebreid. Kandidaatstelling voor Tweede Kamerverkiezingen gebeurt voortaan centraal bij de Kiesraad, in zijn rol van centraal stembureau bij deze verkiezingen.

Raadgevend referendum

De Kiesraad heeft zich in 2013 voorbereid op een mogelijke nieuwe taak als gevolg van de uitvoering van de Wet en het Besluit Raadgevend Referendum. Als dit wetsvoorstel – dat bij de Eerste Kamer ligt – wet wordt, dan gaat de Raad de geldigheid onderzoeken van ingediende inleidende of definitieve verzoeken tot het houden van een referendum. Ook stelt de Raad dan het aantal ingediende verzoeken en de uitslag van referenda vast.

¹ Zie hierna hoofdstuk 4

² Kamerstukken II, 2013/14, 33 719, nr 8

³ Stb. 289 3 juli 2013

Eerste Hulp Bij Verkiezingen

Niet een nieuwe taak van de Kiesraad, maar wel een die steeds meer aandacht en capaciteit vergt, is het verstrekken van informatie en het verlenen van hulp aan gemeenten en politieke partijen, met name in verkiezingstijd. Op 1 oktober 2013 is, in samenwerking met het ministerie van BZK, wederom een Informatiepunt Verkiezingen ingericht. Verder heeft de Kiesraad vanuit zijn EHBV-taak (Eerste Hulp Bij Verkiezingen) de gemeente Alphen aan den Rijn ondersteund toen de gemeenteraad besloot tot een hertelling van alle ruim 33.000 stembiljetten. De onafhankelijke positie van de Kiesraad was hierbij een factor van betekenis.

Nieuwe formulieren voor verkiezingspraktijk

Op initiatief van de Kiesraad zijn ongeveer 50 modellen (formulieren) die bij de Kieswet en het Kiesbesluit horen aangepast. De nieuwe formulieren zijn opgenomen in de Kiesregeling.⁴

Nieuwe Nederlandse EML-standaard

In 2013 is een nieuwe Nederlandse EML (Election Markup Language)-standaard vastgesteld. Deze standaard is noodzakelijk om bij gebruik van verkiezingssoftware een probleemloze uitwisseling van gegevens veilig te stellen. De Kiesraad beheert de standaard samen met vertegenwoordigers van private marktpartijen op het terrein van verkiezingen.

Collegereeks kiesrecht en verkiezingen

De Kiesraad heeft in nauwe samenwerking met de Erasmus Universiteit Rotterdam een collegereeks 'Kiesrecht en Verkiezingen, in theorie en praktijk' ontwikkeld voor masterstudenten staatsrecht en andere belangstellenden. De colleges vinden plaats in het eerste kwartaal van 2014. Doel van dit initiatief is het bevorderen van wetenschappelijke aandacht voor en kennis van kiesrecht en verkiezingen.

Rapport Commissie onderzoek elektronisch stemmen in het stemlokaal

Op 18 december 2013 bracht de Commissie onderzoek elektronisch stemmen in het stemlokaal (de Commissie-Van Beek) haar rapport uit aan de minister van BZK. De Raad heeft in 2013 een inhoudelijk standpunt over dit rapport voorbereid en verwacht dit standpunt in de eerste maanden van 2014 naar buiten te brengen. De Raad heeft vooruitlopend daarop gemeld verheugd te zijn dat de Commissie-Van Beek het gebruik van elektronische hulpmiddelen in het stem- en telproces nadrukkelijk weer als reële mogelijkheid op de kaart zet. De Raad dringt al langer aan op onderzoek naar de mogelijkheden hiervoor⁵, in de overtuiging dat het gebruik van ondersteunende apparatuur het stemproces ten goede kan komen.

⁴ Besluit van 6 november, inwerking getreden per 1 december 2013

⁵ Vgl. Het evaluatieadvies verkiezing leden Europees Parlement 2009 (advies van 7 december 2009) en het evaluatieadvies verkiezingen gemeenteraden en Tweede Kamer 2010 (advies van 22 september 2010). Zie ook het voorwoord bij het jaarverslag 2012 van de Raad. Adviezen en jaarverslag zijn te vinden op de website van de Kiesraad: www.kiesraad.nl.

2. Organisatie

De Kiesraad heeft twee taken:

- de Raad adviseert de regering en de Tweede en Eerste Kamer over uitvoeringstechnische zaken op het gebied van kiesrecht of verkiezingen
- de Raad treedt op als centraal stembureau voor de verkiezingen van Tweede Kamer, Eerste Kamer en Europees Parlement:
  - de Kiesraad stelt de officiële verkiezingsuitslag vast
  - de Kiesraad toetst en registreert namen ('aanduidingen') van politieke partijen
  - de Kiesraad besluit over de geldigheid van ingeleverde verklaringen voor het aangaan van een lijstencombinatie
  - de Kiesraad besluit over de geldigheid van centraal ingeleverde kandidatenlijsten en nummert deze lijsten

Overige taken

De Kiesraad informeert burgers, politieke partijen, gemeenten, media en andere geïnteresseerden over kiesrecht en verkiezingen. Zoals in hoofdstuk 1 beschreven, vraagt deze niet-wettelijke taak steeds meer aandacht. Tot slot trad de Kiesraad ook in 2013 op als adviseur in kieswettelijke rechtszaken.⁶

Kaderwet zelfstandige bestuursorganen en Kaderwet adviescolleges

In 2013 is de Kiesraad voor zijn taken en verantwoordelijkheden als centraal stembureau onder de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen gebracht.⁷ In samenhang met zijn adviesfunctie zijn enkele onderdelen hiervan uitgezonderd⁸, gezien de onafhankelijke positie van de Raad. Daarnaast valt de Kiesraad voor zijn adviestaken deels wel⁹ en deels niet¹⁰ onder de Kaderwet adviescolleges. Ook deze uitzonderingen hangen samen met de bijzondere positie van de Kiesraad in ons staatsbestel.

Relatie met het ministerie van BZK

Het ministerie van BZK houdt toezicht op alle zelfstandige organen die een taak uitvoeren waarvoor de minister van BZK verantwoordelijk is. De bijzondere positie van de Kiesraad in ons staatsbestel en diens onafhankelijkheid zijn van invloed op deze toezichtrelatie. Sinds 1 januari 2011 is de onafhankelijkheid van de Kiesraad ten opzicht van het ministerie versterkt, doordat de Raad meer zeggenschap kreeg over zijn medewerkers en de besteding van zijn budget. In een 'Toezichtarrangement' tussen het ministerie en de Raad is deze relatie verder uitgewerkt.

Leden

De Kiesraad bestaat uit zeven leden die voor een periode van vier jaar bij Koninklijk Besluit worden benoemd. Benoeming vindt plaats op basis van deskundigheid op het gebied van het kiesrecht en verkiezingen en daaraan gerelateerde beleidsterreinen. Ook maatschappelijke kennis en ervaring spelen een rol bij de benoeming van leden. Herbenoeming is mogelijk voor maximaal twee periodes van vier jaar.

In 2013 nam de Kiesraad afscheid van de heer Gert Schutte, die twaalf jaar lang lid van de Raad is geweest en plaatsvervangend voorzitter was. Hij is als lid van de Raad opgevolgd door Peter Castenmiller. Tot plaatsvervangend voorzitter is gekozen Anneke van Dijk.

⁶ Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State

⁷ Stb. 289 3 juli 2013

⁸ Kaderwet zelfstandige bestuursorganen art. 12, 21 en 22

⁹ Kaderwet adviescolleges art. 15, eerste, derde, vierde en vijfde lid, en 16

¹⁰ Kaderwet adviescolleges art. 21 en 29

De Raad kende in 2013 de volgende samenstelling:

Prof. mr. H.R.B.M. Kummeling. Voorzitter. Benoemd in 2005. Henk Kummeling is hoogleraar staatsrecht en vergelijkend staatsrecht aan de Universiteit Utrecht. Hij is daarnaast decaan van de Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie van diezelfde universiteit.

Mr. drs. A.G. van Dijk. Als lid benoemd in 2010 en tot plaatsvervangend voorzitter in 2013. Anneke van Dijk is directeur Wetgeving en Juridische Zaken van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Prof. dr. M.H. Leyenaar. Als lid benoemd in 2005. Monique Leyenaar is hoogleraar Vergelijkende Politicologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Zij doet onderzoek op het terrein van burgerparticipatie, politieke hervormingen, verkiezingen en politiek leiderschap van vrouwen.

Mr. A.J. te Veldhuis. Als lid benoemd in 2005. Jan te Veldhuis was van 1982 tot 2003 lid van de Tweede Kamer voor de VVD en was onder andere woordvoerder staatsrechtelijke aangelegenheden. Op dit moment is hij voorzitter of lid van diverse organisaties, waaronder Zeeland Refinery en de Stichting Historisch Onderzoek Zeeland.

Mr. G.M.M. Blokdijk. Als lid benoemd in 2006. Trudy Blokdijk adviseert en evalueert Raden van Toezicht en Raden van Commissarissen en vervult verschillende toezicht- en bestuursfuncties. Ze is daarnaast verbonden aan de UvA en doet onderzoek naar uitgangspunten en positie van het intern toezicht.

W.M.B. Stoker. Als lid benoemd in 2006. Willem Stoker is senior adviseur en hoofd Verkiezingen bij Publiekszaken van de gemeente Utrecht. Hij werkt al sinds 1972 voor de gemeente Utrecht in diverse functies.

Dr. P. Castenmiller. Als lid benoemd in 2013. Peter Castenmiller is werkzaam bij PBLQ-Zenc, adviesbureau voor innovaties in het publiek domein. Hier treedt hij onder andere op als projectleider en als rapporteur.

Secretariaat

De Kiesraad wordt in zijn taken ondersteund door een secretariaat. Aan het hoofd van het secretariaat staat de secretaris-directeur, belast met de dagelijkse leiding.

De secretaris-directeur en de medewerkers van het secretariaat zijn formeel in dienst van het ministerie van BZK. Over hun werkzaamheden leggen zij echter uitsluitend verantwoording af aan de Kiesraad.

Eind 2013 werkten dertien medewerkers bij het secretariaat in de volgende functies:

- Mr. Melle Bakker, secretaris-directeur
- Drs. Pamela Young, plv. secretaris-directeur, tevens clustercoördinator Juridische Zaken
- Drs. Heleen Hörmann Bsc., clustercoördinator Communicatie, Onderzoek en Bedrijfsvoering, tevens communicatieadviseur
- Karin van der Mijnsbrugge, directiesecretaris
- Mr. José Haring, senior juridisch adviseur
- Mr. Edward Brühem, senior juridisch adviseur
- Mr. Jennifer Alspeer, juridisch adviseur
- Dr. Ron de Jong, wetenschappelijk onderzoeker
- Drs. Marjolein Walsmit-Brouwer, communicatiemedewerker
- Mr. ing. Jan-Jouke Vos, IT-adviseur
- Henny Siero, beleidsondersteunend medewerker
- Patricia Chatrer-Mol¹¹, beleidsondersteunend medewerker
- Karina de Klerk Wolters, officemanager

In aanloop naar de verkiezingen in 2014 is het secretariaat van de Kiesraad tijdelijk uitgebreid met het Informatiepunt Verkiezingen. Bij het Informatiepunt Verkiezingen waren vanaf eind 2013 de volgende medewerkers werkzaam: Roderick Al en Bas Paauwe. Vanaf januari 2014 wordt het Informatiepunt Verkiezingen versterkt met een derde medewerker: Lianne Vodegel.

¹¹ In verband met zwangerschap tijdelijk vervangen door Sabrina Bafati.

3. Verkiezingen

Op 13 november 2013 vonden in een aantal gemeenten herindelingsverkiezingen plaats. Deze herindelingsen gaan in op 1 januari 2014.

De volgende gemeenten waren bij een herindeling betrokken:

- Alphen aan den Rijn, Rijnwoude en Boskoop. Deze gemeenten zijn gefuseerd tot de nieuwe gemeente Alphen aan den Rijn.
- De gemeente Boarnsterhim is in vier delen opgesplitst. Er heeft een gedeeltelijke grenscorrectie plaatsgevonden met Skarsterlân (gemeente De Friese Meren) en Súdwest-Fryslân. Daarnaast wordt een gedeelte samengevoegd met Leeuwarden en een gedeelte samengevoegd met Heerenveen. De gemeenten Heerenveen, Leeuwarden, Skarsterlân, Lemsterland, Gaasterlân-Sleat en Boarnsterhim (behalve het gedeelte dat bij Súdwest-Fryslân wordt gevoegd, want dit gedeelte neemt deel aan de reguliere gemeenteraadsverkiezingen van Súdwest-Fryslân in maart 2014) hielden om die reden herindelingsverkiezingen.
- De gemeenten Skarsterlân, Lemsterland en Gaasterlân-Sleat. Deze gemeenten zijn gefuseerd tot de nieuwe gemeente De Friese Meren.

In de acht nieuw gevormde gemeenten vinden geen reguliere gemeenteraadsverkiezingen plaats in 2014. De nieuwe fusiegemeenten sluiten weer aan bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2018.

Hertelling Alphen aan den Rijn

In Alphen aan den Rijn besloot de gemeenteraad tot een hertelling van de stemmen. Op 21 november 2013 werden alle ruim 33.000 stemmen van de 61 stembureaus opnieuw geteld. Voor deze openbare hertelling werden ruim 155 ambtenaren ingezet. Belangrijkste reden voor de hertelling was een zeer klein verschil tussen de aantallen stemmen van twee partijen, relevant voor de toewijzing van de laatste restzetel. De Kiesraad heeft in de aanloop naar de hertelling intensief contact gehad met de gemeente. Op de dag van de hertelling is een afvaardiging van de Raad naar Alphen aan den Rijn afgereisd om de hertelling bij te wonen.

Verkiezingssoftware

Verschillende wijzigingen in de Kieswet en het Kiesbesluit hebben geleid tot aanpassingen in Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV). Naast deze wijzigingen zijn ook de herziene modellen (formulieren) voor de kandidaatstelling, de vaststelling van de uitslag en de zetelverdeling in OSV opgenomen. Daarnaast ondersteunt OSV de nieuwe Friestalige modellen voor verkiezingen in de provincie Friesland.

Eind 2013 is gestart met de uitrol van de OSV-software voor de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart 2014. Politieke partijen en gemeenten hebben de laatste versie van de software gekregen die zij kunnen gebruiken voor de kandidaatstelling. Daarnaast zijn, in samenwerking met IVU Benelux, de ontwikkelaar van de software, verdeeld over het land ruim 40 instructiebijeenkomsten voor gemeenten en politieke partijen georganiseerd.

EML_NL-standaard

Op het gebied van verkiezingssoftware is op initiatief van de Kiesraad voor ons land een specifieke EML_NL-standaard tot stand gekomen¹². Hiervoor is de standaard voor internationale Election Markup Language (EML) aangepast. Deze (open) standaard zorgt ervoor dat verkiezingsgegevens op eenduidige wijze worden uitgewisseld. Dit draagt bij aan een betrouwbare vaststelling van de uitslag. Het College Standaardisatie heeft de EML_NL standaard voor de elektronische uitwisseling van kandidaats- en stemgegevens bij Nederlandse verkiezingen vastgesteld. Een stuurgroep met externe gebruikers van OSV is verantwoordelijk voor het beheer van de standaard.

¹² Zoals gepubliceerd op de website, zie <https://www.kiesraad.nl/artikel/eml-standaard>

4. Adviezen

De Kiesraad bracht in 2013 acht adviezen uit:¹³

1. Advies implementatie wijziging Richtlijn 93 109 EG in Kieswet
2. Advies gecombineerde waterschapsverkiezingen en provinciale statenverkiezingen
3. Advies Experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming
4. Advies wijziging Kiesbesluit
5. Goedkeurings- en uitvoeringswet VN-Gehandicaptenverdrag
6. Advies Kiesrecht niet-Nederlanders bij eilandsraadsverkiezingen
7. Advies Besluit raadgevend referendum
8. Advies Experimentregeling stembiljetten voor kiezers buiten Nederland

Het advies over gecombineerde waterschapsverkiezingen en provinciale statenverkiezingen is uitgebracht op verzoek van de minister van Infrastructuur en Milieu. Het advies over de Goedkeurings- en uitvoeringswet VN-Gehandicaptenverdrag kwam tot stand op verzoek van de minister van Volksgezondheid Welzijn en Sport. De andere zes adviezen zijn op verzoek van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) uitgebracht.

Advies implementatie wijziging Richtlijn 93 109 EG in Kieswet (24 januari 2013)

De Kiesraad heeft geadviseerd over een richtlijn die het gemakkelijker maakt voor EU-burgers om zich in een ander EU-land kandidaat te stellen voor de Europese Parlementsverkiezingen dan waar zij vandaan komen. De richtlijn maakt het mogelijk dat andere EU-landen bij de Kiesraad kunnen checken of de Nederlandse kandidaten die wonen in de betreffende landen inderdaad kiesgerechtigd zijn. De Kiesraad stelt in zijn advies voor dat de minister van Veiligheid en Justitie de formele verklaring voor de kandidaat opstelt en verstrekt, omdat hij beschikt over de hiervoor benodigde informatie. De Kiesraad geleidt de verklaring vervolgens door naar de verantwoordelijke autoriteiten. Voor zover niet-Nederlandse EU-burgers zich in Nederland kandidaat willen stellen, is het aan de Kiesraad om bij de betreffende EU-autoriteiten te checken of zij kiesgerechtigd zijn.

Vervolg op het advies

Het genoemde advies is door de minister overgenomen.

Advies gecombineerde waterschapsverkiezingen en provinciale statenverkiezingen (15 februari 2013)

Op verzoek van de minister van Infrastructuur en Milieu heeft de Kiesraad geadviseerd over het opnemen van regels over waterschapsverkiezingen in de Kieswet en het gelijktijdig organiseren van verkiezingen voor waterschappen en provinciale staten. Kiezers kunnen bij provinciale statenverkiezingen hun stem uitbrengen in elk stembureau binnen hun gemeente. Dat wordt lastig in gemeenten die in meer dan één waterschapsgebied liggen – er zijn zelfs een paar gemeenten waar drie waterschapsgebieden samenkomen. Voor de organisatie van verkiezingen is dat heel complex. De Raad pleitte ervoor om gemeenten die drie waterschapsgebieden bestrijken, de mogelijkheid te bieden om het stemmen in een willekeurig stembureau te beperken. Ook adviseerde hij om de stemmen voor de waterschappen de volgende dag op de waterschapskantoren te tellen. Dit zet minder druk op de stembureaus en laat de verantwoordelijkheid voor de vaststelling van de uitslag van de waterschapsverkiezingen bij de waterschappen.

Vervolg op het advies

Op verzoek van een ruime Kamermeerderheid heeft de regering haar voorstel heroverwogen. Zij heeft besloten om het stemmen in een willekeurig stemlokaal in gemeenten met meerdere waterschappen te beperken tot het gebied van de waterschapsverkiezing. Het advies over het tellen van de stemmen op de waterschapskantoren is niet overgenomen.

¹³ Alle adviezen van de Kiesraad zijn te vinden op www.kiesraad.nl.

Advies Experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming (17 mei 2013)

De minister van BZK heeft advies gevraagd aan de Kiesraad over zijn voornemen om vanaf 2014 twee experimenten met stembiljetten uit te voeren. Het eerste experiment maakt het mogelijk om kiezers in het buitenland een speciaal daarvoor ontwikkeld stembiljet per e-mail te sturen — nu krijgen zij dit nog via de gewone post toegestuurd. Het tweede experiment voorziet in het centraal tellen van de stembiljetten in de gemeente op de dag na de stemming. Alleen de 'sneltelling', op het niveau van de partij, vindt dan nog in de afzonderlijke stembureaus plaats. De sneltelling maakt het mogelijk dat op de avond van de stemming al een voorlopige verkiezingsuitslag bekend kan worden gemaakt.

Vervolg op het advies

De regering heeft onder andere het advies van de Kiesraad overgenomen om het gemeentelijk stembureau de (voorlopige) uitslag per stembureau onmiddellijk te laten mededelen. Verder krijgen de aanwezige kiezers de mogelijkheid mondeling bezwaren in te brengen tegen de (voorlopige) uitslag. Het experimentenbesluit is geldig tot 1 januari 2018.

Advies wijziging Kiesbesluit (21 mei 2013)

Een omvangrijke herziening van de Kieswet in 2013 maakte een wijziging van het Kiesbesluit noodzakelijk. De Kiesraad adviseerde onder andere om het materiaal dat nodig is voor de training van stembureauleden op tijd beschikbaar te stellen. Deze training is sinds 1 december 2013 verplicht. Verder adviseerde de Raad om de modellen die horen bij de Kieswet op tijd aan te passen.

Vervolg op het advies

Het Kiesbesluit is per 1 december 2013 gewijzigd. De modellen die horen bij de Kieswet zijn conform het advies van de Kiesraad aangepast.

Advies Goedkeurings- en uitvoeringswet VN-Gehandicaptenverdrag (27 augustus 2013)

Op verzoek van de minister van Volksgezondheid Welzijn en Sport heeft de Kiesraad advies uitgebracht over de Goedkeurings- en uitvoeringswet bij het VN-Gehandicaptenverdrag. Nu staat nog in de Kieswet dat 'tenminste 25%' van de stemlokalen geschikt moet zijn voor kiezers met een handicap. De regering stelt voor daarvan te maken: 'zoveel mogelijk, maar ten minste 25%'.

De Kiesraad vraagt in zijn reactie meer aandacht voor de belemmeringen die kiezers met een lichamelijke beperking ondervinden bij het uitbrengen van hun stem. Gemeenten zouden in ieder geval meer kunnen differentiëren in de voorzieningen voor kiezers met een lichamelijke beperking en daarover voorafgaand aan iedere verkiezing tijdig informatie kunnen verstrekken. Overigens beaamt de Raad dat hulp aan kiezers in het stemlokaal beperkt dient te blijven tot kiezers met een lichamelijke handicap.

Vervolg op het advies

Het vervolg op dit advies is niet bekend, omdat het wetsvoorstel nog niet is ingediend.

Advies Kiesrecht niet-Nederlanders bij eilandsraadsverkiezingen (3 september 2013)

De minister van BZK vroeg de Kiesraad advies over het voornemen om niet-Nederlanders die vijf jaar in het Caribische deel van Nederland wonen tijdelijk actief kiesrecht bij eilandsraadsverkiezingen te verlenen. Deze tijdelijke regeling geldt tot de eilandsraadsleden kiesgerechtigd zijn bij Eerste Kamerverkiezingen. Hiermee wil het kabinet voorkomen dat deze groep kiezers direct of indirect

invloed heeft op de samenstelling van de Staten-Generaal. De Kiesraad heeft de minister geadviseerd niet-Nederlanders die vijf jaar in het Caribische deel van Nederland wonen niet alleen tijdelijk actief kiesrecht te verlenen voor de eilandsraadsverkiezingen, maar ook passief kiesrecht. Reden hiervoor is dat bij overige verkiezingen het actief kiesrecht op één lijn staat met het passief kiesrecht. Zo kan iemand die mag stemmen bij de gemeenteraadsverkiezing zich ook verkiesbaar stellen als kandidaat voor de gemeenteraad.

Vervolg op het advies

Het vervolg op dit advies is niet bekend (wetsvoorstel is nog niet ingediend).

Advies Besluit raadgevend referendum (1 oktober 2013)

Het Besluit raadgevend referendum is een uitwerking van het initiatiefwetsvoorstel raadgevend referendum. Het gaat om referenda over wetten die door het parlement zijn aangenomen. Om een raadgevend referendum te kunnen houden, moet een minimum aantal handtekeningen (referendumverzoeken en ondersteuningsverklaringen) door kiezers worden ingediend. De Raad heeft de regering geadviseerd om de voorgestelde steekproefsgewijze controle van referendumverzoeken en ondersteuningsverklaringen verder uit te werken.

Vervolg op het advies

Het vervolg op dit advies is niet bekend (wetsvoorstel is nog niet ingediend).

Advies Experimentregeling stembiljetten voor kiezers buiten Nederland (18 november 2013)

De Kiesraad heeft een advies uitgebracht over een experiment met andere stembiljetten voor kiezers buiten Nederland. Het experiment maakt het mogelijk om kiezers in het buitenland een (nieuw model) stembiljet per e-mail toe te sturen. Op het nieuw type stembiljet dat in het experiment wordt gebruikt, kleurt de kiezer twee vakjes in: één voor de partij, en één voor een kandidaat. De Raad vroeg in het advies aandacht voor de beschikbaarheid van de kandidatenlijst voor kiezers buiten Nederland, het kleurgebruik bij de registratie van logo's en het gebruik van een logo door partijen die samen één naam ('aanduiding') hebben geregistreerd.

Vervolg op het advies

Zodra de ministeriële regeling in werking treedt, wordt het standpunt van de minister van BZK duidelijk.

5. Aanduidingen en benoemingen

De Kiesraad registreert namen ('aanduidingen') van politieke partijen die deel willen nemen aan de verkiezingen voor Tweede Kamer, Eerste Kamer en het Europees Parlement.

Registratieverzoeken

In 2013 behandelde de Kiesraad dertien registratieverzoeken. Eén registratieverzoek werd buiten behandeling gelaten, omdat het verzoek onvolledig was.

Register Tweede Kamer

In het register van aanduidingen van politieke partijen staan de namen van partijen die de Kiesraad geregistreerd heeft voor de Tweede Kamerverkiezing. In 2013 zijn de volgende namen ingeschreven in het register voor de Tweede Kamerverkiezing: Artikel50, Partij van de Rede – ASP, Basis Inkomen Partij (BIP), JEZUS LEEFT, Leefbaar Alkmaar, Liberale Partij, Nederland Samen, NEDERLANDSE KLOKKENLUIDERS PARTIJ (NKP), Nieuwe Communistische Partij – NCPN, OPA, PLATFORM VRIJE POLITIEK, Verenigde Senioren Partij en Ware Volkspartij.

In 2013 heeft de Kiesraad geen registratieverzoeken ontvangen voor de registers voor de verkiezingen voor de leden van de Eerste Kamer en het Europees Parlement.

Schrapping uit het register

Na elke verkiezing schrapt de Kiesraad de namen van partijen die niet aan de verkiezing hebben meegedaan uit het register van aanduidingen. In 2013 heeft de Kiesraad geen namen van partijen geschrapt uit de registers voor de Tweede Kamer, Eerste Kamer en het Europees Parlement.

Benoemingen

De Kiesraad benoemt nieuwe leden voor vacatures in het Europees Parlement, Tweede Kamer en Eerste Kamer. In 2013 waren er zeven benoemingen in tussentijdse vacatures in de Tweede Kamer. Daarnaast waren er acht benoemingen in tijdelijke vacatures in de Tweede Kamer in verband met ziekte of zwangerschapsverlof. In de Eerste Kamer waren er vier benoemingen in tussentijdse vacatures. Er werden uiteindelijk minder Kamerleden toegelaten, omdat niet alle leden hun benoeming aannamen.

Aantal benoemingen in tussentijdse vacatures

	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Tweede Kamer	15	18	8	19	8	8	17	8
Eerste Kamer	4	3	0	3	4	0	3	2
Europees Parlement	0	1	1	2	1	1	3	0

6. Rechtszaken

De Kiesraad was in 2013 betrokken bij vier rechtszaken. Bij twee zaken was de Kiesraad partij en bij twee andere zaken heeft de Raad als adviseur inlichtingen verstrekt aan de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Onder het kopje 'overige zaken' worden twee uitspraken besproken waarbij de Kiesraad niet betrokken was, maar die wel van belang zijn voor het kiesrecht.

De Kiesraad als partij

Onafhankelijke Partij Alkmaar (OPA)

De Onafhankelijke Partij Alkmaar, met aanduiding 'OPA', ging in beroep tegen het besluit van de Kiesraad om de aanduiding 'OPA' op te nemen in het register voor de Tweede Kamerverkiezingen. De politieke partij Ouderen Politiek Actief, ook met aanduiding 'OPA', had dit verzoek tot registratie gedaan. Volgens de Onafhankelijke Partij Alkmaar zou inschrijving van de aanduiding 'OPA' in het register tot verwarring leiden bij de kiezer. Daarnaast zou de registratie tot gevolg hebben dat de Onafhankelijke Partij Alkmaar de naam niet meer zou kunnen gebruiken na de herindelingsverkiezingen van 2014.

De Afdeling heeft het beroep afgewezen. Volgens de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State hoort de Kiesraad bij de beoordeling van het registratieverzoek na te gaan of verwarring met een andere politieke partij te verwachten is. Het moet dan gaan om een naam die ook voor de Tweede Kamerverkiezingen is geregistreerd en niet om een naam die op gemeentelijk niveau is geregistreerd, zoals 'OPA' in Alkmaar. Ook vond de Afdeling de aanduiding 'OPA' niet misleidend. De Onafhankelijke Partij Alkmaar is bij kiezers voor de Tweede Kamer niet bekend. Er ontstaat daardoor niet snel de indruk dat het gaat om een landelijke partij waar de 'OPA' partij in Alkmaar deel van uitmaakt.

Libertarische Partij (LP)

De Libertarische partij voor persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid, met naam Libertarische Partij (LP), ging in beroep tegen het besluit van de Kiesraad om de naam Liberale Partij in het register voor de Tweede Kamerverkiezingen op te nemen. De Libertarische Partij betoogde dat de naam 'Liberale Partij' geheel of in hoofdzaak overeenstemde met haar bij de Kiesraad geregistreerde naam 'Libertarische Partij (LP)'. De partij meende dat de aanduiding misleidend zou zijn voor kiezers. Ook vreesde de partij dat de Liberale Partij de afkorting LP zou gebruiken.

Volgens de Kiesraad zijn de begrippen 'libertarische' en 'liberale' algemene begrippen waarop een politieke partij geen alleenrecht kan opeisen. Daarnaast komen de namen fonetisch niet overeen, zijn de dominante woorden in beide namen niet identiek en zijn de betekenissen niet gelijk. Verwarring is daarom niet te verwachten. Tot slot merkte de Kiesraad in zijn verweerschrift op dat boven de kandidatenlijst de naam 'Liberale Partij' wordt vermeld en niet de afkorting 'LP'.

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State volgde het oordeel van de Kiesraad en oordeelde het beroep ongegrond.

De Kiesraad als adviseur

Rotterdamse Ouderen Bond

De vereniging Rotterdamse Ouderen Bond ging in beroep tegen het besluit van het centraal stembureau van de gemeente Rotterdam tot inschrijving van de naam Rotterdamse Ouderen Partij (ROP) van de gelijknamige politieke partij in het register voor de gemeenteraadsverkiezingen. De vereniging stelde dat verwarring is te verwachten met haar verenigingsnaam en dat zij daardoor wordt geassocieerd met de betreffende politieke partij.

De Kiesraad adviseerde het beroep ongegrond te verklaren. De Afdeling was het hier mee eens en oordeelde dat het centraal stembureau de registratie alleen had kunnen weigeren als de naam Rotterdamse Ouderen Partij (ROP) geheel of in hoofdzaak overeen had gestemd met een al geregistreerde naam van een andere politieke partij of met een naam waarvoor eerder een registratieverzoek was ontvangen. Omdat de Rotterdamse Ouderen Bond geen naam heeft geregistreerd, of een verzoek daarvoor heeft ingediend, zag het centraal stembureau terecht geen aanleiding het registratieverzoek af te wijzen. Ook oordeelde de Afdeling de naam niet anderszins misleidend voor de kiezer. In beide namen komen alleen de plaatsnaam en het woord 'ouderen' overeen. Dit zijn veelvuldig gebruikte en niet-onderscheidende termen die een partij zich niet exclusief kan toe-eigenen. Het beroep werd om deze reden ongegrond verklaard.

50+ Rotterdam

De politieke partij 50+ Rotterdam ging in beroep tegen het besluit van het centraal stembureau van de gemeente Rotterdam tot afwijzing van de registratie van de aanduiding '50+ Rotterdam' in het register voor de gemeenteraadsverkiezingen. Volgens het centraal stembureau kon onder kiezers verwarring ontstaan met de reeds bij de Kiesraad geregistreerde aanduiding '50PLUS'.

De Kiesraad adviseerde het beroep ongegrond te verklaren. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State stemde hiermee in. Het centraal stembureau had terecht geoordeeld dat de naam in hoofdzaak overeenstemde met de bij de Kiesraad geregistreerde naam 50PLUS. In beide aanduidingen komt het kenmerkende getal '50' voor. De toevoegingen '+' en 'PLUS' hebben weliswaar een onderscheidend karakter omdat zij in schrijfwijze niet overeenkomen, maar zijn fonetisch identiek en hebben dezelfde betekenis. Het woord 'Rotterdam' is, anders dan de vereniging aanvoerde, van ondergeschikte betekenis in de naam. Als de registratie ingewilligd zou zijn, zou de indruk worden gewekt dat het gaat om een onderdeel van, of een partij op lokaal niveau onder, de landelijke partij '50PLUS', zodat verwarring kon ontstaan.

Overige zaken

Feitelijke woonplaats

In de gemeente Arnhem startte een zogenoemde waarschuwingsprocedure tegen een raadslid dat volgens de voorzitter van de gemeenteraad niet langer aan de vereisten voor het raadslidmaatschap voldeed, omdat hij niet meer woonde in de gemeente. Het raadslid ging in beroep tegen het hierop volgende oordeel van de raad bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

De Afdeling verklaarde het beroep ongegrond. De raad had op de juiste manier geoordeeld dat de voorzitter van de raad terecht had gewaarschuwd dat het raadslid niet voldeed aan de vereiste van ingezetenschap van de gemeente Arnhem.

Openbaarheid bestand stembureauleden

Naar aanleiding van de mededeling van de gemeente Echt-Susteren dat hij voor de volgende verkiezingen niet als stembureaulid werd ingedeeld, vroeg een oud-stembureaulid om het bestand met voorletterinitialen, geslachtsnamen en woonadressen van de personen die de gemeente had benaderd voor het stembureaulidmaatschap. De gemeente wees dit verzoek met een beroep op artikel 10 van de Wob (Wet openbaarheid van bestuur) af. De verzoeker ging hiertegen in beroep bij de rechtbank Rotterdam en vervolgens in hoger beroep bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

De Afdeling oordeelde net als de rechtbank dat de persoonsgegevens die personen hebben verstrekt voor hun beschikbaarheid als stembureaulid niet openbaar zijn. Het college bepaalde dat eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van deze personen zwaarder woog dan het openbaarheidsbelang.

7. Kennis en communicatie

In aanloop naar de verkiezingen voor de gemeenteraden (19 maart 2014) en het Europees Parlement (22 mei 2013) is op 15 oktober een Informatiepunt Verkiezingen ingesteld voor vragen over kiesrecht en verkiezingen. Dit Informatiepunt is operationeel tot half juni 2015. Het Informatiepunt is telefonisch en per mail bereikbaar. In de eerste twee maanden dat het Informatiepunt actief was, werden de meeste vragen (een kleine 1500 in totaal) gesteld door gemeenten, onder andere over registraties van namen ('aanduidingen'). Ook werd het Informatiepunt vaak geraadpleegd door politieke partijen, onder meer over kandidaatstelling.

Website – Kieswet toegelicht

De website van de Kiesraad – in 2013 goed voor een kleine 100.000 'unieke bezoekers' – is eind 2013 uitgebreid met een onderdeel 'Kieswet toegelicht'. Hier zijn alle artikelen van de Kieswet bondig en helder samengevat. Bij elk artikel staat een link naar het officiële wetsartikel. Bovendien staat bij elk artikel een link of meerdere links naar informatie elders op de website, per type verkiezing. Deze laatste optie is inmiddels uitgewerkt voor gemeenteraadsverkiezingen en Europees Parlementsverkiezing. De toelichting voor andere verkiezingen wordt in 2014 toegevoegd. De 'Kieswet toegelicht' is het uitvloeisel van een verzoek van minister Plasterk aan de Kiesraad om een 'publieksvriendelijke Kieswet' te maken. Naar aanleiding van dit verzoek zijn voor de website ook enkele videoclips over het verkiezingsproces gemaakt. Verder zijn voor de website stappenplannen voorbereid. Deze brengen de processen uit het verkiezingsproces schematisch in beeld.

Databank verkiezingsuitslagen

De databank bevat verkiezingsuitslagen vanaf 1848. In 2013 is de databank aangevuld met uitslagen van de gemeentelijke herindelingsverkiezingen van dat jaar. De Tweede Kamerverkiezingen van 2010 en 2012 bevatten niet alleen de uitslagen per gemeente, maar ook de uitslagen per kandidaat.

Social media

Het aantal mensen dat de Kiesraad via Twitter volgt, groeit nog steeds en draagt bij aan de (snelle) verspreiding van nieuwsberichten onder geïnteresseerden als politici, journalisten, gemeenteambtenaren en anderen.

Onderzoek

In 2013 is door Sekandar Atmar, stagiair van de Erasmus Universiteit Rotterdam, onderzoek gedaan naar strafbepalingen in de Kieswet en naar het vervolgingsbeleid. Van november 2013 tot en met maart 2014 doet Mariëtte van der Tol, stagiair van de Universiteit Utrecht, onderzoek naar het verband tussen burgerschap en kiesrecht binnen het Koninkrijk.

Wetenschappelijke Raad van Advies

Sinds 2008 kent de Kiesraad een Wetenschappelijke Raad van Advies. Deze bestaat uit (externe) deskundigen op het gebied van verkiezingen en kiesrecht. De Wetenschappelijke Raad van Advies heeft tot taak onderzoek van de Kiesraad te begeleiden en te beoordelen. De leden van de Raad zijn:

Voorzitter:	Prof. dr. W. Voermans hoogleraar Staats- en bestuursrecht Universiteit Leiden
Leden:	Dr. H. van der Kolk universitair docent en onderzoeker Politieke Wetenschappen Universiteit Twente Dr. J. van Merriënboer historicus en onderzoeker Centrum voor Parlementaire Geschiedenis
Secretaris:	Dr. R. de Jong onderzoeker Kiesraad

De Wetenschappelijke Raad is in 2013 niet bijeen geweest.

Wet openbaarheid van bestuur

De Wet openbaarheid van bestuur (Wob) regelt zowel de actieve als de passieve openbaarmaking van documenten. De Kiesraad geeft aan de actieve openbaarmakingsplicht invulling door zoveel mogelijk relevante informatie te verstrekken, met name via de website www.kiesraad.nl en via publicaties in de Staatscourant.

In 2013 heeft de Kiesraad drie Wob-verzoeken ontvangen en afgedaan:

- Een burger diende een verzoek in om informatie te ontvangen over de manier waarop bestuursorganen met burgers communiceren.
- Een burger diende een verzoek in om informatie te ontvangen over het gebruik van software door de Kiesraad.
- Een stichting diende een verzoek in om informatie te ontvangen over elektronisch stemmen.

8. Contacten - nationaal en internationaal

De Kiesraad rekent het tot zijn taak om goed op de hoogte te zijn van ontwikkelingen op het gebied van kiesrecht. De Raad hecht er daarom belangrijk aan deel uit te maken van nationale en internationale netwerken van verkiezingsautoriteiten en -deskundigen. Ook in 2013 is aandacht besteed aan het opbouwen en onderhouden van deze relaties.

Nationaal

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Net als in voorgaande jaren vond in 2013 geregeld overleg plaats met vertegenwoordigers van het ministerie van BZK, over zowel beleids-, wetgevings- als beheerszaken. Dit overleg vond plaats met onder meer de minister van BZK, de secretaris-generaal, het directoraat-generaal Bestuur en Koninkrijksrelaties, de directie Constitutionele Zaken en Wetgeving en de directie Financieel Economische Zaken van dit ministerie.

Eerste en Tweede Kamer

Op 5 maart 2013 heeft de vaste Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer met de Kiesraad gesproken over diverse verkiezingszaken. Het gesprek vond plaats in aanloop naar een plenair debat over een – inmiddels in werking getreden – wijziging van de Kieswet.

Bezoek hoofdstembureaugemeenten

Vanuit het secretariaat van de Kiesraad zijn dit jaar bezoeken afgelegd aan alle gemeenten met een hoofdstembureau voor de verkiezing van Tweede Kamerleden, met uitzondering van het hoofdstembureau in kieskring 20 ('Bonaire'). Deze bezoeken vervingen dit jaar de gebruikelijke jaarlijkse bijeenkomst voor hoofdstembureaus.

VNG en NVvB

Structureel vindt overleg plaats met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Ook in 2013 is met beide organisaties gesproken over verkiezingsthema's.

Politieke partijen, gemeenten en provincies

Ter voorbereiding op de reguliere gemeenteraadsverkiezingen organiseerde de Kiesraad instructiebijeenkomsten voor politieke partijen en gemeenten over het gebruik van Ondersteunende Software voor Verkiezingen (OSV). In samenwerking met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft de Raad daarnaast ook deelgenomen aan voorlichtingsbijeenkomsten voor gemeenten over het kiesrecht.

Gastcolleges en lezingen

In 2013 hielden medewerkers van het secretariaat gastcolleges en lezingen, zoals bij najaarscongressen van de NVvB, Radboud Universiteit Nijmegen, Rijksuniversiteit Groningen en Universiteit Leiden Campus Den Haag.

Internationaal

Buitenlandse delegaties

In 2013 ontving de Kiesraad buitenlandse delegaties uit: Azerbeidzjan, Moldavië, Oeganda, Turkije en Zuid-Korea.

Werkbezoek

Een delegatie van de Nederlandse Kiesraad is op 3 juni 2013 op werkbezoek geweest bij de Europese Commissie voor Democratie door Recht (kortweg: Venetië Commissie) en de Groep van landen tegen corruptie (GRECO). Beide organen maken deel uit van de Raad van Europa in Straatsburg. Er is onder meer gesproken over de wetgeving rond subsidiëring van politieke partijen in Nederland en de organisatie van referenda.

Congressen en conferenties

Op 26 en 27 juni 2013 nam de Kiesraad deel aan het jaarlijkse EMB-congres. Het 10e congres vond plaats in Chisinau (Moldavië) en werd georganiseerd door de centrale kiescommissie van Moldavië in samenwerking met de Venetië Commissie van de Raad van Europa. Het overkoepelende thema was 'The code of good practice in electoral matters: strengths and potential developments'. Daarbij is gesproken over de relatie tussen de uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en de Code, de financiering van verkiezingscampagnes en politieke partijen en over maatregelen die verkiezingsautoriteiten kunnen nemen om het vertrouwen in de democratie te bevorderen.

Van 12 tot en met 14 september nam de Kiesraad voor de eerste keer deel aan de jaarlijkse conferentie van de ACEEEO in Warschau (Polen). Tijdens deze conferentie werd gesproken over het gebruik van informatie en communicatietechnologie bij verkiezingen en over de inzet van sociale media tijdens verkiezingen.

Op uitnodiging van het 'Instituto Federal Electoral' (IFE) was de Kiesraad aanwezig bij een internationale conferentie over elektronisch stemmen in Mexico. Tijdens de conferentie is gesproken over de Nederlandse ervaring met stemcomputers en internetstemmen en de redenen waarom Nederland daar in 2007 weer van is afgestapt.

9. Financiën

De begroting van de Kiesraad is ondergebracht in Hoofdstuk VII van de Rijksbegroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), onder beleidsartikel 1 'Openbaar bestuur en democratie'.

De Raad volgt de begrotings- en verantwoordingscyclus van het ministerie van BZK. Sinds 2012 zijn alle uitgaven aan apparatuur van het ministerie van BZK in de begroting gebundeld. Ook de apparaatskosten van de Kiesraad zijn hier ondergebracht. Het programmabudget van de Raad is wel apart zichtbaar in de Rijksbegroting.

Met het ministerie van BZK is een Toezichtarrangement afgesproken. Hierbij rapporteert de Kiesraad periodiek aan het ministerie over bedrijfsvoeringsresultaten, waaronder de uitputting van zijn budget.

Besteedbaar budget

Het besteedbaar budget van de Kiesraad bedroeg in 2013 € 2.288.000. Omdat 2013 geen verkiezingsjaar was, is gebruik gemaakt van de 'Eindejaarsmarge'. Dit betekent dat budget dat in 2013 niet gebruikt is, voor 2014 beschikbaar is. Met dit geld kan de Raad extra kosten in het verkiezingsjaar 2014 financieren.

Vergoeding voorzitter en leden Kiesraad

De Kiesraadleden ontvingen in 2013 een vergoeding voor hun inzet. De vergoeding van de voorzitter bedroeg 0,3 fte in schaal 18 BBRA. De leden van de Raad ontvingen een vergoeding van € 235,- per vergadering en een reiskostenvergoeding.

Op de leden van de Kiesraad en de secretaris-directeur is de rapportageplicht Wnt¹⁴ van toepassing.

Waarborgsommen

De Kiesraad ontving in 2013 waarborgsommen voor de registraties van namen ('aanduidingen') van politieke partijen en voor de kandidaatstelling. Deze waarborgsommen worden op een aparte (tussen) rekening van het ministerie van BZK geboekt. De waarborgsommen worden teruggestort wanneer de partijen aan de wettelijke vereisten voldoen. Is dat niet het geval, dan vervallen de waarborgsommen aan de Staat.

¹⁴ Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semi-publieke sector (Wnt). Deze wet is de opvolger van de Wet Openbaarmaking uit Publieke middelen gefinancierde Topinkomens. De rapportage Wnt wordt opgenomen in het jaarverslag 2013 van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

